



TİCARİ KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN MEVDUAT BANKALARI İLE KATILIM BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Buket BÜYÜKÇELEBİ*

Metin COŞKUN **

Öz

Bu çalışmanın amacı, mevduat ve katılım bankalarının ticari kredi taleplerini değerlendirme sürecinde göz önüne aldıkları kriterleri ve bu kriterlerin ağırlıklarını belirlemektir. Ticari kredi taleplerinin değerlendirilmesi süreci analitik hiyerarşi süreci yaklaşımı ile ele alınmıştır. Hiyerarşik yapı oluşturulurken; finansal yapı, yönetim ve ortaklık yapısı, sektör durumu ve firmanın istihbarat verileri olmak üzere dört ana kriter ve bu kriterlerin ayrı ayrı alt kriterleri belirlenmiştir. Kriterler mevduat bankası ve katılım bankası olmak üzere iki farklı şekilde modellenmiştir. Çalışma sonucunda katılım bankaları ile mevduat bankalarının kredi değerlendirme sürecinde dikkate aldıkları hususlar karşılaştırılmıştır. Katılım ve mevduat bankalarının her ikisinin de kredi değerlendirme sürecinde dikkate aldıkları en önemli ana kriter firmanın istihbarat verileridir. Finansal yapı ve yönetim-ortaklık yapısı temel kriterleri bazında değerlendirildiğinde ise mevduat ve katılım bankalarının farklı tutumlar gösterdiği belirlenmiştir. Finansal yapı temel kriteri değerlendirildiğinde katılım bankalarının likidite oranlarına, mevduat bankalarının kaldıraç oranlarına daha fazla önem verdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ticari krediler, kredi talebinin değerlendirilmesi, analitik hiyerarşi süreci.

* Arş.Gör. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, buyukcelebibuket@gmail.com

** Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi İİBF, metincoskun@anadolu.edu.tr

THE COMPARISON OF DEPOSIT BANKS AND PARTICIPATION BANKS ON THE PERSPECTIVE OF EVALUATING COMMERCIAL CREDIT APPLICATIONS

Abstract

The aim of this study is to compare criteria which take into account evaluation credit application for public and private banks and priorities of them. The Analytical Hierarchy Process method is used for evaluation of commercial credit demand in this study. Four criteria; financial structure, management and shareholder structure, sector conditions and the company's intelligence, and breakdowns of these four criteria are defined while creating the hierarchic structure. Criteria are modeled for deposit banks and participation banks separately. The matters which are considered by deposit banks and participation banks during the assessment process are compared as an output of the study. In this context, the most important main criterion on evaluating credit applications was the enquiry criterion for both deposit banks and participation banks. As part of the financial structure criterion, the most important criterion was liquidity ratios for participation banks, but leverage ratios for deposit banks.

Keywords: *Commercial credits, credit demand evaluation, analytic hierarchy process.*

1. GİRİŞ

Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde sayısal verilerin analize dahil edilmesi 2. Dünya Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Daha önceki dönemlerde bu süreç finans kuruluşlarının öznel tutumlarına ve kredi talep eden firmaların ticari prestijine göre belirlenmekteydi (Tatlıldil ve Özel, 2005: 46). 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren kredi değerlendirme süreci yerini daha objektif analizlere bırakmıştır.

Kredi kullanımı firmalar açısından, firmaların ihtiyaç duydukları fonları sağlamaları ve hayatta kalabilmeleri için önemli bir unsurdur. Bankalar açısından ise fon talep eden firmaların risklerini üstlendiklerinden dolayı önemli bir süreçtir. Burada bankaların üstlendikleri risk, kredi riski olarak değerlendirilir. Kredi riskinin minimum ölçüde gerçekleşmesi için bankaların sağlam öngörü ve

değerlendirmelerde bulunmaları gerekir. Bu değerlendirmelerde firmanın mali yapısı, ortak sayısı, geri ödeme süresi gibi firma içi faktörler göz önüne alınabilir. Firmanın içinde bulunduğu sektörün durumu ise firma dışı faktörler olarak dikkate alınabilir. Burada önemli olan husus, firmanın bütün olarak incelenmesi ve kredi yükümlülüğünü vadesinde geri ödeyebilmesi ile ilgili doğru tespitlerin yapılmasıdır.

Bu alanda Türkiye'deki mevcut literatüre bakıldığında, yapılan çalışmalarda sadece mevduat bankalarının kredilendirme sürecinin ele alındığı katılım bankalarının ayrı bir şekilde incelenmediği görülmektedir. Bu çalışma her ikisini de dikkate alması ve aralarında kıyaslama yapmaya olanak vermesi açısından önemlidir. Yapılan çalışmaların bir kısmında kredi değerlendirme süreci firmaların mali oranlarıyla değerlendirilmiş (Strickek, 1983; Bodur ve Teker, 2005; Yıldız, 2006); bir kısmında istatistiksel tekniklerle birlikte ele alınmış (Tatlidil ve Özel, 2005; Yang, Duan ve Yanbin, 2009; Yazıcı, 2011), bir kısmında ise matematiksel modeller (Malhotra ve Malhotra, 2003; Hsieh, 2005; Lee ve Chen, 2005; Ong, Huang ve Tzeng, 2005; Çinko, 2006; Ghodselahi, 2011) kullanılmıştır. Krediler; bireysel krediler, ticari krediler, ihtiyaç kredileri gibi çeşitli şekillerde veya bir bütün olarak ele alınabilir. Ancak bu çalışmada sadece ticari kredi talepleri ile ilgili değerlendirmelere yer verilmektedir. Çalışmanın amacı, mevduat ve katılım bankalarının ticari kredi taleplerini değerlendirme sürecinde göz önüne aldıkları kriterleri ve bu kriterlerin ağırlıklarını belirlemektir. Bu doğrultuda çalışmada, analitik hiyerarşi süreci (Analytical hierarchy process-AHP) yöntemi kullanılmıştır.

Analitik hiyerarşi sürecinin bankacılık sektöründe uygulanışı ile ilgili pek çok çalışma vardır. Bu çalışmalardan bir kısmı (Arbel ve Orger 1990; Frei ve Harker, 1999; Albayrak ve Erkut, 2005; Bayrakdaroğlu ve Ege, 2008; Çetin ve Bitirak, 2010) banka kârlılık performansının değerlendirilmesinde analitik hiyerarşi

sürecini kullanırken, bir kısmı (İç ve Yurdakul, 2000; Atan, Maden ve Akyıldız, 2004, Atan ve Maden, 2005; Girginer, 2008; Akkaya ve Demireli, 2010; Saardchom, 2011) kredi taleplerinin değerlendirilmesinde AHS'yi kullanmaktadır. Ancak bu çalışmalarda da ele alınan bankalar, mevduat ve katılım bankası gibi bir ayrıma tabi tutulmamışlardır. Bu çalışmada; Türkiye'de faaliyet gösteren biri mevduat, diğeri katılım bankası olmak üzere iki bankanın müşterilerinden gelen kredi taleplerini değerlendirme sürecinde hangi temel kriterlere (Finansal Yapı, Yönetim ve Ortaklık Yapısı, Sektör Durumu, Firma İstihbarat Verileri) ve alt kriterlere önem verdikleri karşılaştırılmaktadır.

Çalışmanın literatür kısmı İngilizce ve Türkçe dilinde yayınlanan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Yazıcı, 2011 yılında yaptığı çalışmada, diskriminant analizi yöntemini kullanarak bir bankanın kredi kartı müşterilerini değerlendirmiş ve KKB skoru en yüksek açıklama yüzdesine sahip değişken olarak belirlenmiştir. Girginer (2008) ise, bankaların kredi talebi değerlendirme sürecini özel ve kamu bankalarında ayrı ayrı incelemiş, kamu bankalarının en fazla firmanın mali yapısına, özel bankaların ise yönetsel yapıya ve istihbarata önem verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Lahsasna, Aïnon ve Wah (2010) ise, kredi talebi değerlendirme sürecinde hangi modelin daha etkin olduğunu belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, bulanık mantık ve genetik algoritma modellerinin daha şeffaf ve daha az karmaşık olduğunu ortaya koymuşlardır.

Çalışmada kredi taleplerinin değerlendirme süreci analitik hiyerarşi yöntemiyle ele alındığı için bu konuda yapılan çalışmalar da detaylı olarak ele alınmıştır. Ulusal literatüre bakıldığında, İç ve Yurdakul'un (2000), Atan ve diğerlerinin (2004), Atan ve Maden (2005) ile Akkaya ve Demireli'nin (2010) çalışmalarına rastlanmaktadır.

İç ve Yurdakul (2000) yaptıkları çalışmada hiyerarşik yapıyı oluştururken, kârlılık, mali yapı, aktif yapısı, likidite durumu, subjektif kredi değerliliği, sektör durumu

ve teminatları kriter olarak belirlemişlerdir. Çalışma neticesinde ortaya çıkan analitik hiyerarşi modelini örnek bir firmaya uygulayıp firmanın kredi sürecini bu şekilde değerlendirmişlerdir. Çalışmada karşılaştırma matrislerinin oluşturulması ve verilerin temin edilmesine ilişkin yeterli bilgi olmaması gibi birtakım eksiklikler mevcuttur.

Atan vd. (2004) ile Atan ve Maden(2005)'in yaptıkları çalışmalarda kredi talep eden firmaların değerlendirilmesi AHS yöntemi ile yapılmış, firmaların kredi taleplerinin reddine ya da kabulüne ilişkin karar süreci değerlendirilmiştir. Akkaya ve Demireli (2010) ise firmaların kredi taleplerini değerlendirmede, 5 kategoride ana kriterleri incelemişler, alt kriter olarak ise 24 finansal oranı kullanmışlardır. Çalışma neticesinde, kredilendirme sürecinde bir kredi kurumu için en yüksek düzeyde öneme sahip unsurun %42,52 önem düzeyiyle faaliyet devir hızı oranlarının olduğu belirlenmiştir. Faaliyet devir hızı oranlarını sırasıyla %27,15 önem düzeyiyle ekonomik yapı oranları, %16,57 önem düzeyiyle kârlılık oranları, %8,78 önem düzeyiyle likidite oranları ve %4,98 önem düzeyiyle finansal yapı oranları izlemektedir.

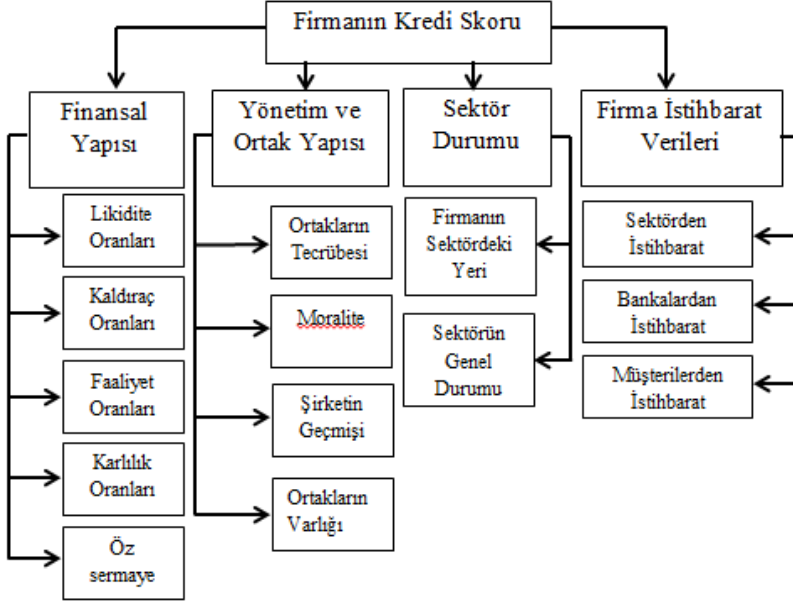
Saardchom'un (2011) çalışmasında 5 kredi uzmanıyla görüşülmüş ve AHS yöntemiyle konut kredilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen modelle, 7.081 adet gerçek konut kredisi başvurusu değerlendirilmiştir. Sonuç olarak kredi başvurularının %47,6'sının modelle otomatik olarak değerlendirilebileceği, %3,1'nin ise gerçek kararlarla tutarlı olmadığı görülmüştür. Literatürde yapılan çalışmalar AHS sürecinin kredi taleplerini değerlendirmede etkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada literatürdeki çalışmalardan farklı olarak banka türlerine göre kredi değerlendirme süreci değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM

Türkiye Bankalar Birliği'nin 2014 yılı Eylül ayı verilerine göre verilen kredi sıralamasında mevduat bankaları içerisinde en fazla paya Türkiye İş Bankası, katılım bankaları içerisinde ise en fazla paya Bank Asya sahiptir. Bu nedenle bu çalışmada bu 2 bankadan toplam 10 kredi değerlendirme uzmanı ile görüşülmüştür. Çalışmanın temel problemi, kredi değerlendirme uzmanlarının görüşlerinin mevduat ve katılım bankalarına göre değişip değişmediğidir. Ancak burada kredi değerlendirme sürecinde uzmanların kendi öznel görüşlerine yer verip vermediği sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bunu öğrenmek için aynı bankanın farklı şubelerindeki uzmanlara sorular yöneltilmiş ve her bankanın belirli standartlar çerçevesinde değerlendirme yaptıkları, uzmanların öznellikten uzak, objektif karar verdikleri belirlenmiştir. Çalışmanın verilerinin tamamı bu uzmanlardan alınan görüşler neticesinde oluşturulmuştur.

Çalışmada bankaların ticari kredi taleplerini değerlendirme kriterlerini belirleme probleminde analitik hiyerarşi süreci kullanılmıştır. AHS yönteminin ticari kredi talepleri değerlendirilmesinde kullanılması için ilk olarak hiyerarşik yapının oluşturulması gerekir. Hiyerarşik yapı oluşturulurken bankanın kredi değerlendirme sürecinde etkili olan kriterler göz önüne alınır. Analitik hiyerarşik yapının birinci basamağında amaç fonksiyonu yer almaktadır. Daha sonra ise amaca ulaşmak için oluşturulan ana kriterler ve alt kriterler belirlenir. Bu çalışmada ana kriterlerin oluşturulmasında nitel ve nicel değişkenlerin her ikisi de göz önüne alınmış ve 4 ana kriter belirlenmiştir. Kriterlerin belirlenmesinde kredi değerlendirme uzmanı bankacıların da görüşlerine yer verilmiştir. Finansal yapı ana kriteri ve alt kriterleri nicel değişkenleri oluştururken, firmanın sektördeki durumu, yönetim ve ortak yapısı, istihbarat bilgisi ana kriterleri ile onların alt kriterleri nitel değişkenleri oluşturmaktadır. Şekil 1'de ana kriterlerin

hangi alt kriterlerden oluştuğu ve tüm öğelerin kredi skoru ile ilişkisi görülmektedir.



Şekil 1. Firmanın Kredi Skorunu Belirlemek İçin Oluşturulan Hiyerarşik Yapı

Finansal Yapı Ana Kriteri: Firmanın finansal yapısı, mali tablo hesap kalemleri arasında ilişki kurulması, ölçülmesi ve yorumlanması ile işletmenin mevcut finansal durumunun değerlendirilip, geleceğe yönelik kararlar alınması açısından, bankaların özellikle uygulamada üzerinde durdukları önemli bir kriterdir. Firmanın finansal yapısı incelenirken özellikle dikkate alınan husus finansal oranlar ve firmanın öz sermaye yeterliliği olmaktadır. Finansal oranlar işletmenin likidite yeteneğini, borç ödeme gücünü, kârlılığını, verimliliğini göstermektedir. Bu çalışmada likidite oranları, kaldıraç oranları, faaliyet oranları, kârlılık oranları ve öz sermaye kalemi finansal yapı ana kriterinin alt kriterleri olarak belirlenmiştir. Burada dikkate alınması gereken husus, finansal yapı ile

ilgili değerlendirmeler yapılırken sektör ortalamalarının da dikkate alınması gerektiğidir.

Firmanın finansal yapısı ile ilgili bilgiler yıl sonunda elde edilen mali tablolarından oluşmaktadır. Firmanın (t) dönemini değerlendirmek için (t-1) döneminin verileri kullanılmaktadır.

Yönetim ve Ortaklık Yapısı Ana Kriteri: Hiyerarşik yapıda firmaların yönetim ve ortaklık yapısı diğer bir ana kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Firmanın yönetim yapısı, ortakların tecrübesi, moralitesi, şirketin geçmişi ve ortakların mal varlığı ise alt kriterler olarak belirlenmiştir. Firmada çalışan ortakların tecrübesi olağanüstü durumlarla karşı karşıya kalındığında hızlı ve etkin karar verebilme yeteneğini ölçen bir değişkendir. Moralite ve şirketin geçmişi kriterleri firmanın geçmişte kötü kaydının olup olmaması ile belirlenmektedir. Firmanın geçmişte karşılıksız çek vs. gibi herhangi hukuki bir vakası olup olmadığı ya da kaç kez gerçekleştiği önemlidir. Ortakların varlığı ise kredinin geri ödemesini kolaylaştırıcı bir etken olarak düşünüldüğü için alt kriter olarak değerlendirilmiştir. Ortakların varlığı, ortaklar üzerindeki taşınmaz mallar, şirketteki hisse payları gibi değişkenlerle ölçülebilir.

Yönetim ve ortaklık yapısı ile ilgili bilgilere firmanın mali tablolarından ve piyasadaki istihbarattan erişilebilir.

Sektör Durumu Ana Kriteri: Sektörün genel durumu ve firmanın sektördeki konumu kredi değerlendirme sürecinde alt kriterler olarak değerlendirilmişlerdir. Değerlendirmeler yapılırken firmanın içinde bulunduğu sektör ortalamalarının dikkate alınması doğru sonuca ulaşmak açısından önemlidir. Firmanın içinde bulunduğu sektördeki konumu da bankaların kredi süreci açısından önemlidir. Sektördeki konum; firmanın iç pazara yönelik yıllık satış hasılatı ya da ithalattaki yüzdelik payı gibi değişkenlerle ölçülebilir.

Sektörün durumunu ölçmek için ise sektöre yeni giren firma sayısına ya da sektörde son beş yıl içinde iflas eden işletme sayısına bakılabilir.

Firma İstihbarat Verileri Ana Kriteri: Firma ile ilgili diğer bankalardan elde edilen istihbarat bilgisi, firmanın diğer bankalarla daha önceki ilişkilerinde sorun yaşayıp yaşamadığı bilgisini vermektedir. Bu husus kredi değerlendirme sürecinde önemlidir. Aynı şekilde firmanın birlikte çalıştığı müşterilerle olan ilişkisi, borç durumu, borç ödeme gücü gibi bilgilere ulaşmak açısından önemlidir. Firmanın sektördeki konumu ve itibarı da önemli alt kriterlerdendir. Firma ile ilgili piyasadan elde edilen istihbarat, firmanın mali yapısına, kredi geri ödemesinde yaşayacağı zorluklara işaret ettiği için dikkatle değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Hiyerarşinin oluşturulmasına yönelik bir sonraki aşamada Saaty'in (1990) oluşturduğu ikili karşılaştırma matrislerinden yararlanılmıştır. İkili karşılaştırmalar matrisinde, "firma skorunun belirlenmesi" amacına yönelik olarak hiyerarşinin ikinci ve üçüncü seviyesinde yer alan kriterlerin "önemlilik dereceleri" elde edilmiştir. Karşılaştırmalı matris oluştururken karar vericiye (bankaya) "bu iki kriterden hangisi birinci basamaktaki amaca ulaşırken daha önemlidir ve ne kadar önemlidir" şeklinde sorular yöneltilmektedir (Saaty ve Özdemir, 2005). Bu sorular önce ana kriterlerdeki öğeler için daha sonra ise alt kriterlerdeki öğeler için tek tek yüz yüze mülakat tekniği ile sorulmuştur. Sorular Saaty'nin oluşturduğu ölçeğe göre değerlendirilmektedir. Bu ölçek karar vericiye, ikili karşılaştırmalarla subjektif olarak ifade edilen değerleri sayısal değişkenlere çevirmede yardımcı olmaktadır (Zhang, 2009). Burada belirlenen sayısal ifadeler "Önem Derecesi" adı verilir.

Tablo.1. İkili Karşılaştırmalar Ölçeği

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit öneme sahip	İki yargı eşit derecede önemlidir.
3	Orta düzeyde önemli	Bir yargı diğerine göre daha önemlidir.
5	Güçlü önemli	Bir yargı diğerine göre güçlü derecede önemlidir.
7	Çok güçlü önemli	Bir yargı diğerine göre oldukça güçlü derecede önemlidir.
9	Kesin önemli	Bir yargının diğerinden üstün olduğunu gösteren kanıt çok büyük güvenilirliğe sahiptir.
2, 4, 6, 8	Ara değerler	Birbirine çok yakın iki yargının ortalama değerini verir.

(Kaynak: Saaty, 1990)

Burada dikkat edilmesi gereken husus tutarlılık katsayısının %10'un altında olması gerektiğidir. Eğer katsayı %10'un altında değilse ikili karşılaştırma matrisleri tutarlı değildir ve tekrar oluşturulmaları gerekir. İkili karşılaştırmalar yapılırken en üstte yer alan ölçütlerden başlayarak işlemler yapılır.

Tablo. 2 İkili Karşılaştırmalar Matrisi

	A_1	A_2	A_n
A_1	w_1 / w_1	w_1 / w_2	w_1 / w_n
A_2	w_2 / w_1	w_2 / w_2	w_2 / w_n
....
A_n	w_n / w_1	w_n / w_2	w_n / w_n

n elemanlı bir matriste $n(n-1)/2$ adet karşılaştırma yapılacaktır.

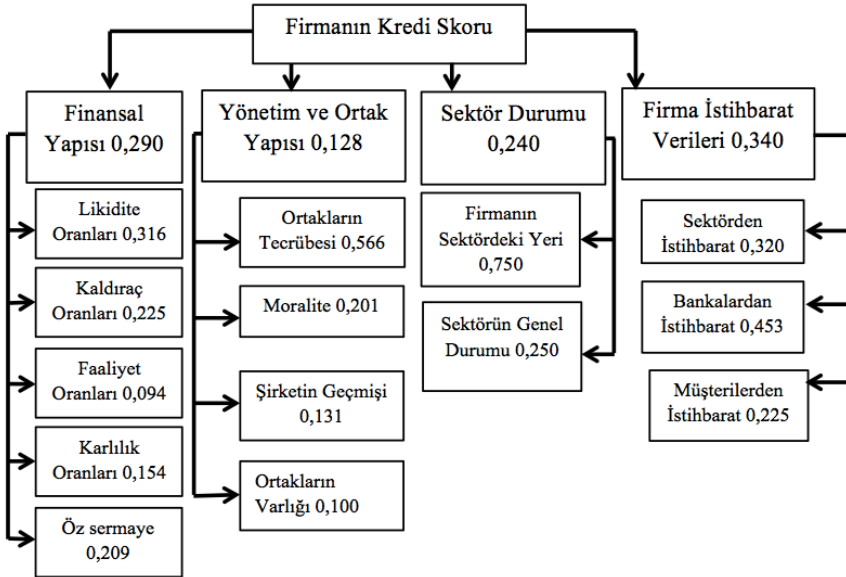
Bu çalışmada dört ana kriter olduğu için $4(4-1)/2=6$ tane karşılaştırma yapılmıştır. Ana kriterlerin her bir alt kriteri için de ayrıca matrisler oluşturulacaktır.

Çalışmanın ikili karşılaştırma matrislerini oluşturmak için uzmanlara daha önce hazırlanan anketler yüz yüze görüşme tekniği ile yöneltilmiştir. Çalışmanın tüm verileri bu görüşmeler neticesinde elde edilmiştir.

Çok kriterli karar verme probleminin çözümünde çeşitli paket programları kullanılmaktadır (Expert Choice, Super Decisions vs). Bu çalışmanın analiz kısmında Super Decisions yazılımı kullanılmıştır. Çalışmada katılımcıların tutarlılığını ölçmek amacıyla tutarlılık oranı hesaplanmış ve bu oranın 0,10'dan küçük olduğu görülmüştür. Yani sorulara verilen yanıtlar tutarlıdır.

3.BULGULAR

Çalışmada temel kriterler ve alt kriterlerin görelî önem değerleri ayrı modeller olarak belirlenmiştir. Kriterlerin görelî önem dereceleri katılım bankaları için şekilde görülmektedir.

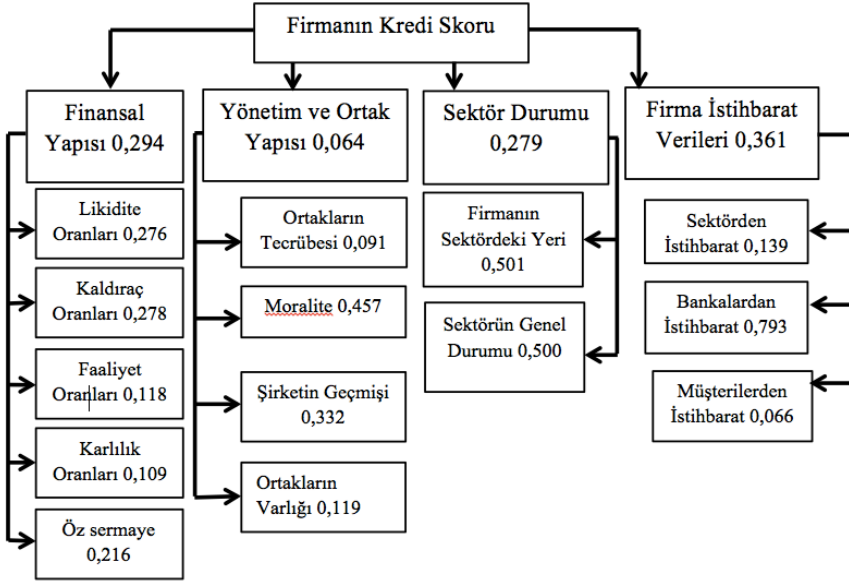


Şekil.2 Katılım Bankalarının Değerlendirme Kriterlerinin Önem Dereceleri

Şekilden de anlaşıldığı üzere, katılım bankalarının kredi değerlendirme sürecinde en fazla önemi firmaların istihbarat verilerine verdikleri görülmektedir (0,340). Daha sonra ise sırasıyla finansal yapı (0,290), sektör durumu (0,240) ve yönetim ve ortaklık yapısı gelmektedir(0,128).

Finansal yapı temel kriterine göre alt kriterler değerlendirildiğinde ise en fazla önem derecesine likidite oranları sahiptir (0,316). Likidite oranlarını sırasıyla, kaldıraç oranları (0,225), öz sermaye (0,209), kârlılık oranları (0,154) ve faaliyet oranları takip etmektedir (0,094). Yönetim ve ortaklık yapısı temel kriterine göre alt kriterler değerlendirildiğinde, katılım bankalarının kredi değerlendirme sürecinde firmadaki ortakların tecrübesine çok fazla önem verdikleri görülmektedir (0,566). Firmanın faaliyette bulunduğu sektör temel kriteri baz alındığında firmanın sektördeki yerinin önem derecesinin sektörün durumundan daha yüksek olduğu görülmektedir. Firmanın istihbarat verileri dikkate alındığında, kredi değerlendirme sürecinde firmanın bankalardan alınan istihbaratının önem derecesinin diğer kriterlere nispeten yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 3'te mevduat bankalarının kredi değerlendirme kriterlerinin önem dereceleri görülmektedir.



Şekil.3 Mevduat Bankalarının Değerlendirme Kriterlerinin Önem Dereceleri

Mevduat bankalarının kredi değerlendirme sürecinde dikkate aldıkları hususlar temel kriterler ve alt kriterler olarak şekilde görülmektedir. Hiyerarşiye göre firmanın kredi skorunun belirlenmesinde mevduat bankaları en fazla istihbarat verilerine önem vermektedir (0,361). Finansal yapı temel kriteri baz alınıp alt kriterler değerlendirildiğinde ise en fazla önem derecesine kaldıraç oranlarının sahip olduğu görülmektedir (0,278). Kaldıraç oranlarını sırasıyla, likidite oranları (0,276), öz sermaye (0,216), faaliyet oranları (0,118) ve kârlılık oranları (0,109) takip etmektedir. Yönetim ve ortaklık yapısı temel kriterine göre alt kriterler değerlendirildiğinde, mevduat bankalarının kredi değerlendirme sürecinde en fazla moraliteye önem verdikleri görülmektedir (0,457). Firmanın faaliyette bulunduğu sektör temel kriteri baz alındığında her iki alt kriterin eşit derecede öneme sahip olduğu belirlenmiştir. Firmanın istihbarat verileri göz önüne alınarak değerlendirme yapıldığında ise, kredi verirken bankalardan alınan

istihbaratın (0,793) müşterilerden ve sektörden alınan istihbarattan daha önemli olduğu görülmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada analitik hiyerarşi süreci kullanılarak bankaların ticari kredi taleplerini değerlendirme sürecinde göz önüne aldıkları hususlar incelenmiştir. Analitik hiyerarşi süreci yaklaşımı için öncelikle ana kriterler daha sonra da ana kriterleri oluşturan alt kriterler belirlenmiştir. Kriterlerin önem derecelerini belirlemek üzere kredi konusunda uzman bankacılarla görüşülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan tutarlılık testi ile uzmanların görüşlerinin tutarlı olduğu saptanmıştır. Kriterlere verilen önem dereceleri değerlendirildiğinde katılım ve mevduat bankalarının her ikisinde de en önemli ana kriterin firmanın istihbarat verileri olduğu görülmektedir. İstihbarat verileri, firmanın geçmişteki kredi geri ödemelerini, müşterileriyle ilişkilerini ve sektördeki ticari konumunu görmek açısından önemlidir.

Finansal yapı temel kriteri bazında mevduat ve katılım bankaları değerlendirildiğinde katılım bankalarının likidite oranlarına, mevduat bankalarının kaldıraç oranlarına daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Bunun sebebi mevduat bankalarının firmanın borç ödeme gücünü öğrenmek istemeleridir. Yönetim ve ortaklık yapısı temel kriteri göz önüne alındığında, katılım bankaları ortakların tecrübesine ilk sırada önem verirken, mevduat bankalarında ortakların tecrübesi kriteri en son sırada gelmektedir. Mevduat bankalarında ortakların tecrübesi yerine moralite ilk sırada gelmektedir. Katılım bankaları ortakların tecrübelerinin ticari faaliyetlerine yansıtacağını düşündükleri için bu şekilde görüş belirtmiş olabilirler. Sektör durumu kriterine göre katılım bankaları firmanın sektördeki yerinin sektörün genel durumundan daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Firmanın sektördeki durumuna bakılarak kredileri ödeyebilme yeteneği ile ilgili görüş belirtilebilir. Mevduat bankalarında

ise her iki alt kriter eşit derecede ağırlıklandırılmıştır. Firmaların istihbarat verileri ana kriterine göre değerlendirme yapıldığında ise her iki bankada da bankalardan alınan istihbaratın önem derecesi en yüksektir. Firmanın daha önce çalıştığı bankalardan alınan istihbarat, firmanın kredi skoruna ilişkin önemli bir kriterdir.

Çalışma neticesinde katılım ve mevduat bankalarının kredi değerlendirme sürecindeki farklılıklar analitik hiyerarşi süreci ile ortaya konmuştur. Bu çalışma firmalar açısından kredi talep ederken dikkat etmeleri gereken hususları göstermek, bankalar açısından ise objektif bir değerlendirme süreci ortaya koymak açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, G. C. ve Demireli, E. (2010). "Analitik Hiyerarşi Süreci ile Kredi Derecelendirme Analizi Üzerine Bir Model Önerisi." Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(1), 319-335.
- Albayrak, Y. E. ve Erkut, H. (2005). "Banka Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı." İTÜ Mühendislik Dergisi, 4(6), 47-58.
- Arbel, A. & Orger, Y. E. (1990). "An Application of AHP to Bank Strategic Planning: The Merger and Acquisitions Process, European Journal of Operational Research." 48(1): 27-37.
- Atan, M., Maden, U. ve Akyıldız, E. (2004). "Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) Kullanımı ile Bir Bankada Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi." VIII. Ulusal Finans Sempozyumu, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul.
- Atan, M. ve Maden, U. (2005). "Bireysel ve Kurumsal Kredibilitenin Analitik Hiyerarşi Süreci ile Çözülmesi." 4. İstatistik Kongresi, Belek, Antalya.

- Bayrakdaroğlu, A. ve Ege, İ. (2008). "Türkiye'deki Bankaların Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci İle Değerlendirilmesi Üzerine Bir Model Önerisi." TÜİK, 17. İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 32-49.
- Bodur Ç. ve Teker, S. (2005). "Ticari Firmaların Kredi Derecelendirmesi: İMKB Firmalarına Uygulanması." İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 25-36.
- Çetin, A. C. ve Bıtrak, İ. A. (2010). "Banka Karlılık Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci İle Değerlendirilmesi: Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarında Bir Uygulama." Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(2), 73-90.
- Çinko, M. (2006). "Kredi Kartı Değerlendirme Tekniklerinin Karşılaştırılması." İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), 143-153.
- Frei, F. X.& Harker, P. T. (1999). "Measuring Aggregate Process Performance Using AHP." European Journal of Operational Research, 116: 436-442.
- Ghodselađı, A. (2011). "A Hybrid Support Vector Machine Ensemble Model for Credit Scoring." International Journal of Computer Applications (0975 – 8887). 17(5).
- Girginer, N. (2008). "Ticari Kredi Taleplerinin Deđerlendirmesine Çok Kriterli Yaklaşım: Özel ve Devlet Bankası Karşılaştırması." Muhasebe ve Finansman Dergisi, 37: 132-141.
- Hsieh, N.C. (2005). "Hybrid Mining Approach in The Design of Credit Scoring Models." Expert System with Applications, 28: 655-665.
- İç, Y. T. ve Yurdakul, M. (2000). "Analitik hiyerarşi süreci (AHS) yöntemini kullanan bir kredi değerlendirme sistemi." Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 15 (1-2), 1-14.
- Lahsasna, A. Aïnon, R.N., Wah T. Y. (2010). "Credit Scoring Models Using SoftComputing Methods: A Survey." The International Arab Journal of Information Technology, 7(2):115-123.

- Lee T.S.& Chen I.F. (2005). "A Two Stage Hybrid Credit Scoring Model Using Artificial Neural Networks and Multivariate Adaptive Regression Splines." *Expert System With Application*, 28: 743-752.
- Malhotra R. & Malhotra D. (2003). "Evaluating Consumer Loans Using Neural Networks." *Omega*, 31: 83-96.
- Ong C.S., Huang J.J., Tzeng G.H. (2005). "Building Credit Scoring Models Using Genetic Programming." *Expert System With Application*, 29: 41-47.
- Saardchom, N. (2011). "Credit Scoring Model by Analytic Hierarchy Process (AHP)." *World Business and Economics Research Conference*, New Zeland: 1-16.
- Saaty, T.L., 1990. "The Analytic Hierarchy Process." Rws Publications, USA.
- Saaty, T.L. ve Özdemir, M.S. (2005). "The Encyclicon A Dictionary of Decisions With Dependence and Feedback Based on The Analytic Network Process." RWS Publications, USA.
- Strichek, D. (1983). "Financial Analysis with Ratios." *Credit and Financial Management*, 9: 2-16.
- Tatlıdil, H. ve Özel M. (2005). "Firma Derecelendirme Çalışmaları Konusunda Çok Değişkenli İstatistiksel Analize Dayalı Karar Destek Sistemlerinin Kullanımı." *Bankacılar Dergisi*, 54: 46-58.
- Yang, D. Duan, W. & Yanbin, S. (2009). "Evaluation on the Consumer Credit in Returns Reverse Logistics, *International Journal of Business and Management*." 4(2). 126-135.
- Yazıcı, M. (2011). "Kredi Kartı Taleplerinin Değerlendirilmesinde Değişken Analizi, *Maliye Finans Yazıları*." 25(90): 9-22.
- Yıldız, G. (2006). *Bankacılık Sektöründe Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Mali Tablolar*. Yayınlanmamış doktora tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zhang, Q. (2009). Organising and Prioritising Requirement. www.enel.ucalgary.ca//zhangq/course/611/org.pri.re.html Erişim tarihi: 20 Aralık 2011

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Before the World War II, the credit evaluation process was based on the subjective attitude of financial institutions, and the commercial prestige of companies that demand credit. However, since World War II, numeric data has been used for credit evaluation in order to conduct more objective analysis.

Credit usage is significant for companies in terms of providing the necessary funding for companies, and keeping the company on its feet. As for banks, it is an important process since they undertake the risks of the companies that apply for funding. Here, the risk undertaken by Banks is considered as credit risk. For the credit risk to occur at the lowest level possible, it is necessary for banks to make strong inferences and evaluations. During these evaluations; intracompany factors such as the financial structure, number of shareholders, and repayment duration can be considered as well as outside factors such as the condition of the sector that the company belongs to. When the existing literature of this field in Turkey is examined, it can be seen that the credit facility processes of only deposit banks are discussed, and that participation banks are not examined separately. This study is significant in terms of examining both banks, and providing the opportunity to make a comparison between them. The aim of the study is to determine the criteria used by deposit banks and participation banks during the process of evaluating commercial credit demands, and the significance of these criteria.

Method

Based on the September 2014 data received from The Banks Association of Turkey, Turkey Is Bank is the first among the deposit banks on the list of “given credits”, and Bank Asya among the participation banks. The main problem of this study is whether the views of credit evaluation specialists differ between deposit banks and participation banks.

The analytical hierarchy process has been used in this study to determine the criteria for evaluating commercial credit applications of banks. In this study, both qualitative and quantitative variables were considered when forming the main criteria, and 4 were determined. The views of credit evaluation specialists were also used to determine the criteria. While the quantitative variables consist of financial structure main criteria and sub-criteria; the qualitative variables consist of the following main criteria and sub-criteria: the state of the company within the sector, management and shareholder structure, and enquiry.

Findings (Results)

In this study, the relative-importance value of the main criteria and sub-criteria were determined as separate models. Following respectively are: the financial structure, sector condition, and management and shareholder structure. Liquidity ratios are seen to be the most important sub-criterion of the financial structure criterion. Following liquidity ratio respectively are: leverage ratios, shareholder equity, profitability ratios, and operating ratios. When the sub-criteria of the management and shareholder structure criterion are evaluated, it is seen that the experience of the shareholders are significant for participation banks during the credit evaluation process. Based on the state of the company within the sector, it is observed that the importance of the company in the

sector is more significant than the condition of the sector. When the enquiry data of the company is considered, it can be seen that enquiry data received from banks are more important than other criteria during the credit evaluation process.

Based on the examination of the credit evaluation criteria of deposit banks, it is proven that enquiry data is considered the most important. The evaluated sub-criteria of the financial structure criterion show that leverage ratios are considered the most important. Following leverage ratios respectively are: liquidity ratios, shareholder equity, operating ratios, and profitability ratios. The sub-criteria of the management and shareholder structure criterion show that morality is considered the most important for deposit banks during the credit evaluation process. According to the sector criterion, both of the sub-criteria have the same level of significance. When the enquiry data of the company is considered, it is seen that the data received from banks while loaning is more important than the enquiry data received from the sector and customers.

Conclusion and Discussion

As a result, it was found that both participation banks and deposit banks consider the enquiry data of the company as the most significant criterion. Enquiry data is important in terms of seeing the company's history of credit repayments, its relations with customers, and its place in the sector.

When deposit banks and participation banks are evaluated based on the financial structure criterion, it is seen that leverage ratios are more significant for deposit banks while liquidity ratios are for participation banks. This is because deposit banks want to find out about the company's ability to repay. According to the management and shareholder structure criterion, participation banks pay more attention to the experience of shareholders while deposit banks consider this the least important, and mainly focus on morality. This

could be because participation banks believe that shareholder experience will influence commercial activity. Based on the sector condition criterion, the company's place within the sector is more important for participation banks rather than the general condition of the sector. An idea about the company's ability to pay credit debts can be formed based on its condition within the sector. As for deposit banks, both of the sub-criteria are of equal importance. When evaluation is made based on the company's enquiry data criterion, it can be seen that both banks highly value the enquiry data received from banks. This data received from the banks that previously worked with the company is an important criterion that is related to the company's credit score.

As a result of the study, the differences between participation banks and deposit banks during the credit evaluation process have been presented with the analytical hierarchy process. This research is important for companies in terms of seeing the points that need to be considered when demanding credit, and it is important for banks in terms of conducting an objective evaluation process.